

Včela medonosná

(Ing. Jiří Savvin)

Přehled živočišstva podle kmenů	7
Původ včely medonosné	11
Včelstvo	14

Včelíny a včelníky

Včelníky (Ing. Jiří Savvin)	105
Včelíny (Ing. Jiří Savvin)	110
Včelníky s kostrou ze železných trubek (Ing. Miroslav Rošický)	121
Kryté úložné lavice (Ing. Miroslav Rošický)	122
Střecha (Ing. Miroslav Rošický)	125
Úložná lavice (Ing. Miroslav Rošický)	125

Nástin úlové otázky

(Josef Vítek)

Přirozené obydlí včel	131
Úlová stěna a její vliv na život včelstva	132
Vliv člověka na přizpůsobování a změny obydlí včel	133
Rozměry obydlí včel a jak je musíme posuzovat	135
Základní pojmy v úlové otázce	135
Včelstvo a včelí obydlí	136
Plodenství a jeho rozsah	136
Výkony matek v kladení	137
Úly u nás	137
Stropováky a jejich hlavní význam	137
Vývoj úlů na Slovensku	138
Poslední typy úlů v Českých zemích	140
Úlová otázka dnes	144
Nová měřítka v úlové otázce a jejich řešení	144
Pláštová plocha celého úlu a velikost plodové plochy	146
Naše praktické zkoušky a pokusy a jiné výzkumy	146
Zkušenosti s kočováním na Slovensku a v Čechách při rozdílných po- větrnostních poměrech (vliv izolace úlové stěny na výnos)	146
Úlová vlhkost jako další hodnota k posuzování kvalit úlů	147
O tepelných ztrátách úlů na jaře a význam různých způsobů jejich uteplení (podle Těmnova)	149
Tepelné ztráty při rozličných způsobech utepení a různém utepujícím materiálu	149
Tepelné ztráty pronikáním vzduchu stěnami úlů	152

Vlhkostní poměry úlu	154
Měření teplot a vlhkosti ve včelstvu	158
Vnitřní klima osazeného úlu	158
Velikost, počet a míra rámků	162
Zkušenosti z přirozeného života včelstev a dílo rozběrné	162
Výpočet velikosti rámků podle V. Škvařila	163
Co říká prof. Zander	164
Co říká Dr Ludvíg	168
Naše poslední zkoušky rámkové	169
Názory našich i cizích výzkumných ústavů na míru rámkovou	169
Význam rozměrů rámků na výtěžek vosku	170
Přehled míry rámkové, velikosti medníků, systémů úlů a způsobu utepení	170
Výhled do budoucna	175
Hospodaření teplem	176
Isolační hmoty úlové	184
Jaká tepelná propustnost úlových stěn vyhovuje praktické potřebě	184
Různé tepelné izolace	184
Celkové tepelné ztráty a spotřeba zásob podle výpočtů Ing. Rätthe a Ing. V. A. Těmnova	187
Staré a nové úvahy o tom, kdy a jak utepovat úly	188
Měření plodu	188
Jak dosáhnout nejvyšší plodové plochy	188
Měření plodové plochy pomocí Poltévovy tabulky	189
Měření plodové plochy pomocí rámečku	190
Jednodušší způsob přesného měření pomocí diagramu	190
Průhledný kryt na stropováku	190
Dosavadní strůpky úlové a jejich nevýhody (latičky)	190
Voskované plátno jako stróp úlu	190
Průhledný celuloidový strůpek	191
Význam průhledného strůpku	191
Praktické zacházení s celuloidovým strůpkem	192
Celuloid hořlavý a nehořlavý	192
Mokré plachetky	193
Význam plachetky a její použití	193
Zkušenosti při používání mokré plachetky	193
Kvalita a rozměry plachetky	193
Karbolová voda a karbolová plachetka	194
Nové česnové krmítka	195
Moje česnové krmítka — popis	196
Způsoby a možnosti použití česnového krmítka	197
Česnová větrací vložka	200
Kdy a jak možno česnové větrací vložky použít	202
Česnová větrací vložka pro kočování	203

Včelařské nářadí	203
Drobné včelařské potřeby	205
Úprava starých úlů	212
Úprava Universalu	213
Úprava Budečáku	214
Zhotovení přepážek	215
Boj proti červotoči dřevnímu	216
Česno a jeho důležitost po celý rok	217
Průhledný kryt jako náhrada okénka	218
Důležitost česna	218
Chování včel na česně	221
Na česně zjistíme podle barvy pylu zdroje snůšky	221
Přehlídky včelstev podle úkazů na česně	223
Napájení na česně	224
Česno chráněné a nechráněné a jeho vliv; rozměry česna a stav jeho zazimování	224
Závěr v česně podle posledních vědeckých výzkumů	227

Včelařská praxe
(Emanuel Tocháček)

Podmínky úspěšného včelaření	228
Kam má směřovat průčelí včelínu nebo včelníku	232
Přemístění včelstev na nové stanoviště	233
Jaký úl, jaká míra?	234
Překládání včelstev do úlů jiné míry	234
Včelařská práce během roku	236
Včelařovo podletí	236
Podzim na včelíně	239
Obraz plodiska v době zazimování	244
Teplé nebo studené zazimování?	248
Zima na včelíně	250
Jarní práce	252
Ze snůšky ovocného stromoví a řepky	258
Práce vrcholné	262
Hlavní snůška	265
Vymetání medu	267
Co s vymeteným medem?	267
Včela a červený jetel (řízený let)	269
Co s vymetenými plásty?	270
Roje	271
Pomůcky k chytání rojů	271
Roje volně vylétlé	272
Jak připravíme úl pro roj	273

Usazení roje a péče o něj	274
Poroje	275
Co s roji, dojde-li k rojové horečce a nejsou prázdné úly	276
Rozmnožování umělé	276
Včela a les (cestování za pastvou)	279

Chov matek důležitým článkem racionálního včelaření

(Eduard Lisý)

Technika chovu	285
Výběr	285
Odchov pohlavních zvířat	292
Trubci	293
Chov matek	296
Příprava chovného včelstva	298
Chovné včelstvo bez matky	300
Chov matek v chovném včelstvu při matce	301
Úprava plemeniva	303
Zužitkování matečnicku	307
Kontrola páření	312
Značkování matek	315
Zužitkování matek	317
Přidávání matek	318
Dělání oddělků	321
Tvoření smetenců	322
Reservní včelstva	323

Pyl a jeho náhražky

(Doc. Ing. Dr. Jaroslav Svoboda)*

O včelím vosku, jeho průmyslovém zužitkování a výrobě mezistěn

(Doc. Ing. Dr. Jaroslav Svoboda)

Získávání vosku	339
Chemické a fyzikální vlastnosti včelího vosku	347
Porušovačla včelího vosku	347
Stanovení bodu tání a hutnoty	348
Napravení vosku	350
Výroby mezistěn	350
Průmyslové zužitkování vosku	352
Umělý vosk	354
Zvýšená produkce vosku	354

Chemie a technologie medu

(Doc. Ing. Dr Jaroslav Svoboda)

Prameny medu	357
Chemické složení včeliho medu	359
Druhý medů	362
Medy některých druhů rostlin	364
Jedovatý med	365
Získávání medu	365
Odebírání plástů	365
Vytáčení medu	367
Vykapávání medu	370
Lisování medu	371
Získávání medu teplou cestou	371
Čeření medu	371
Uchování medu	372
Ukládání medu	372
Rozehrívání a plnění medu	373
Med potravinou	374
Význam medu jako potraviny	374
Farmaceutické přípravky	380
Dietetické přípravky založené na medu	380
Medové máslo	381
Mléko s medem	381
Med v průmyslu cukrovinek a čokolád	381
Medové bonbony	382
Medové certle	382
Medové karamely	382
Medový nugát	383
Medová čokoláda	383
Směs kakaa s medem	383
Turecký med	383
Výroba umělého invertu (dříve zvaného „umělý med“)	384
Medové výrobky cukrárenské	384
Medová zmrzlina	385
Medová šlehačka	385
Medové sušenky, suchary a piškoty	385
Medový chléb	385
Medové pečivo	385
Medové těsto perníkové	387
Ovoce a med	387
Kompoty	387
Marmelády	388
Jamy	388

Medo-ovocné rosoly	388
Medo-ovocné šťávy	389
Medové nápoje	389
Medovina	389
Medové pivo	392
Medová vína ovocná	393
Ovoce bobulovité	393
Ovoce dužnaté	394
Rybízové víno medové	394
Medová vína ovocná	394
Srstkové (angreštové) víno medové	394
Borůvkové víno medové	394
Bezinkové víno medové	394
Šípkové víno medové	395
Malinové víno medové	395
Ostružinové víno medové	395
Jablečné víno medové	395
Hruškové víno medové	395
Desertní vína medová	395
Aromatisované víno medové	396
Šumivá vína medová	396
Vady medovin a medových vín ovocných	396
Medový ocet	397
Medové limonády	398
Medové likéry	398

Včely a květy

(Ing. Vladimír Geisler)

Vývoj včel a květů	400
Rozmnožování rostlin	403
Květ a jeho složení	404
Pyl	409
Nektaria	412
Ochrana pylu a květní sladiny	412
Oplození	415
Opylení	416
Samoopylení — samosprašnost	417
Geitonogamie	417
Rostlinná opatření proti samosprašnosti	418
Cizosprašení	419
Vodosnubné	419
Větrosnubné	420
Přechodné tvary od větrosnubnosti k zvěrosnubnosti	421

Zvěrosnubnost	422
Plžosnubnost	423
Ptakosnubnost	423
Netopýrosnubnost	423
Hmyzosnubnost	426
Smyslová ústrojí včely medonosné	426
Smyslové ústrojí zraku	426
Smyslové ústrojí čichu	428
Smyslové ústrojí chuti	429
Smyslové ústrojí hmatové	430
Smyslové ústrojí sluchové	430
Smysl včely pro čas	430
Barva květu jako lákací prostředek	430
Zvětšení nápadnosti květů	433
Barvy optické	433
Otáčení květů	434
Svitící květy	434
Vůně jako lákací prostředek	435
Květy jako hostitelé	438
Nektaria	438
Klamavé květy	445
Včela před květem	446
Vstřícné postavení květu	447
Ochrana květu proti nežádoucím návštěvníkům	447
Mimokvětní nektaria	448
Rozdělení hmyzu a květů	449
Pylové květy	451
I. Květy s volně uloženým, všeobecně přístupným nektarem	452
II. Květy s částečně skrytým nektarem	453
III. Květy s úplně skrytým nektarem	454
IV. Květní společenstva se zcela skrytým nektarem	454
V. Květy navštěvované hmyzem dvojkřídlým	455
VI. Květy navštěvované hmyzem blanokřídlým	455
VII. Květy navštěvované mýrami	458
Některé způsoby nabírání pylu na tělo opylovačovo	458
Vyprazdňování prašníků	459
Sběr pylu	461
Sběr nektaru	463
Jak ssaje včela	463
Délka včeliho sosáku	464
Životní projevy rostliny	465
Fotosynthesa	467
Transpirace čili odpařování	468
Gutace	469

Krvácení rostlin	470
Vnitrobuněčný tlak	471
Vylučování nektaru	473
Obsah cukrů v nektaru	475
Mikrokvětní nektar	478
Spadek	479
Světlo	481
Teplota	481
Vlhkost	482
Rostlinné živiny	484
Dospělost rostliny	486
Orientace včely	489
Pracovní intenzita včely	490
Usměrnění letu včel	492
Floromigrace	493
Míchání pylu	494
Národohospodářský význam včely medonosné	495
Ovocnářství	496
Semenářství	498
Ostatní pícniny	501
Olejníny	502
Zelenina a kořenné rostliny	503
Rostliny léčivé	503
Nektarová mikroflora	504
Včela medonosná ochránkyně rostlin	505
Plánování a včely	506
Včelí pastva	507
Zlepšování včelí pastvy	509
Umístění produkčních včelstev	510
Pylová krmivová základna	511
Dluž, tmel, neboli propolis	513
Rozdělení včelí pastvy podle stanoviště	513
Podmínky pro mimokvětní „medování“ lesa	514
Louky a pastviny	514
Obdělávaná zemědělská půda	515
Travoplní soustava	515
Zahrady	520
Skalky — alpina	522
Parky a sady	522
Stromořadí	524
Hřbitovy	525
Návsi	525
Živé ploty	525
Besídky, loubí a zdi domů	526

Břehy podél vodních nádrží a vodních toků	526
Větrolamy a ochranné pásy alejového typu	529
Křovité remízky pro zvěř	533
Neploďná místa	533
Hřiště a sportovní plochy	536
Jiné zdroje sladiny	536

Nemoci a škůdci včel

(Ing. Jiří Savvin)

Nemoci včel	538
Základní pojmy o chorobách	539
I. Choroby plodu	540
1. Nenakažlivé	540
A) Nachlazení plodu	540
B) Hluchá vajíčka	541
2. Nakažlivé	541
A) Plísňové choroby	541
B) Bakteriální nákazy včeliho plodu	544
C) Hniloba plodu	548
Příznaky choroby	548
D) Virusová nákaza	550
Policejné-veterinární opatření	551
II. Choroby dospělých včel	551
1. Nenakažlivé	551
A) Úplavice	551
B) Májovka	553
C) Černá nemoc	554
D) Otravy	554
E) Hlad	556
2. Nakažlivé	557
A) Bakteriální choroby	557
B) Plísňové choroby	558
C) Protozoální nákazy	558
D) Roztočová nákaza — acarinoso	565
Desinfekce	572
Zasílání včel a jiných vzorků k vyšetření	573
Škůdci včel	574
I. Ssavci	575
II. Ptáci	577
III. Obojživelníci	581
IV. Hmyz	581